

Rano otkrivanje raka debelog crijeva u Istarskoj županiji

Mr.sc.Danijela Lazarić-Zec, dr.med.¹

Prim. Romanita Rojnić, dr.med.²

Olga Dabović-Rac¹, Danica Kuzmanović³

¹ Zavod za javno zdravstvo IŽ, ² umirovljena
pročelnica UO za zdravstvo i socijalnu skrb IŽ

^{1,2} članice Tima za zdravlje Istarske županije ,

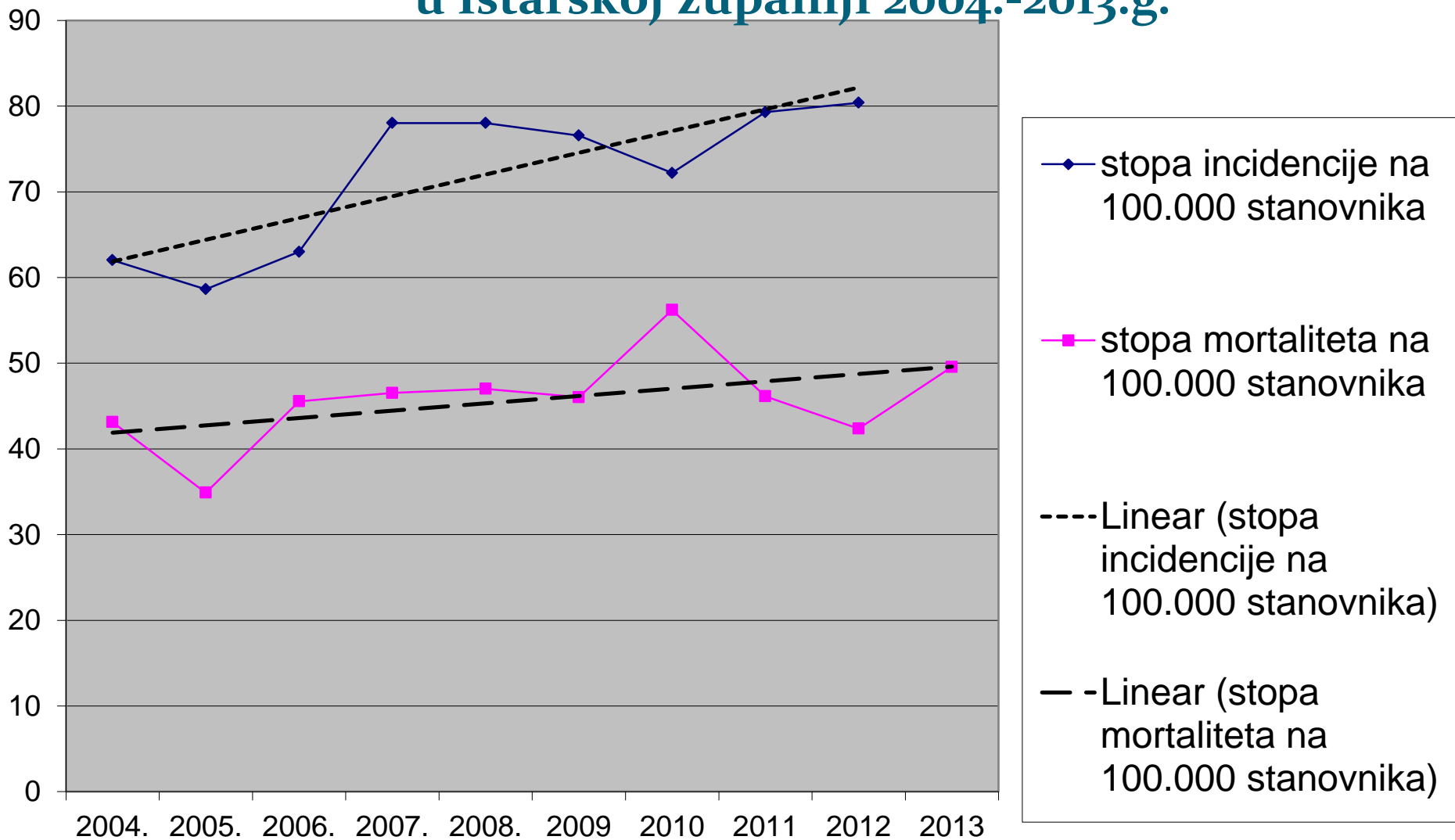
³ Liga protiv raka Pula

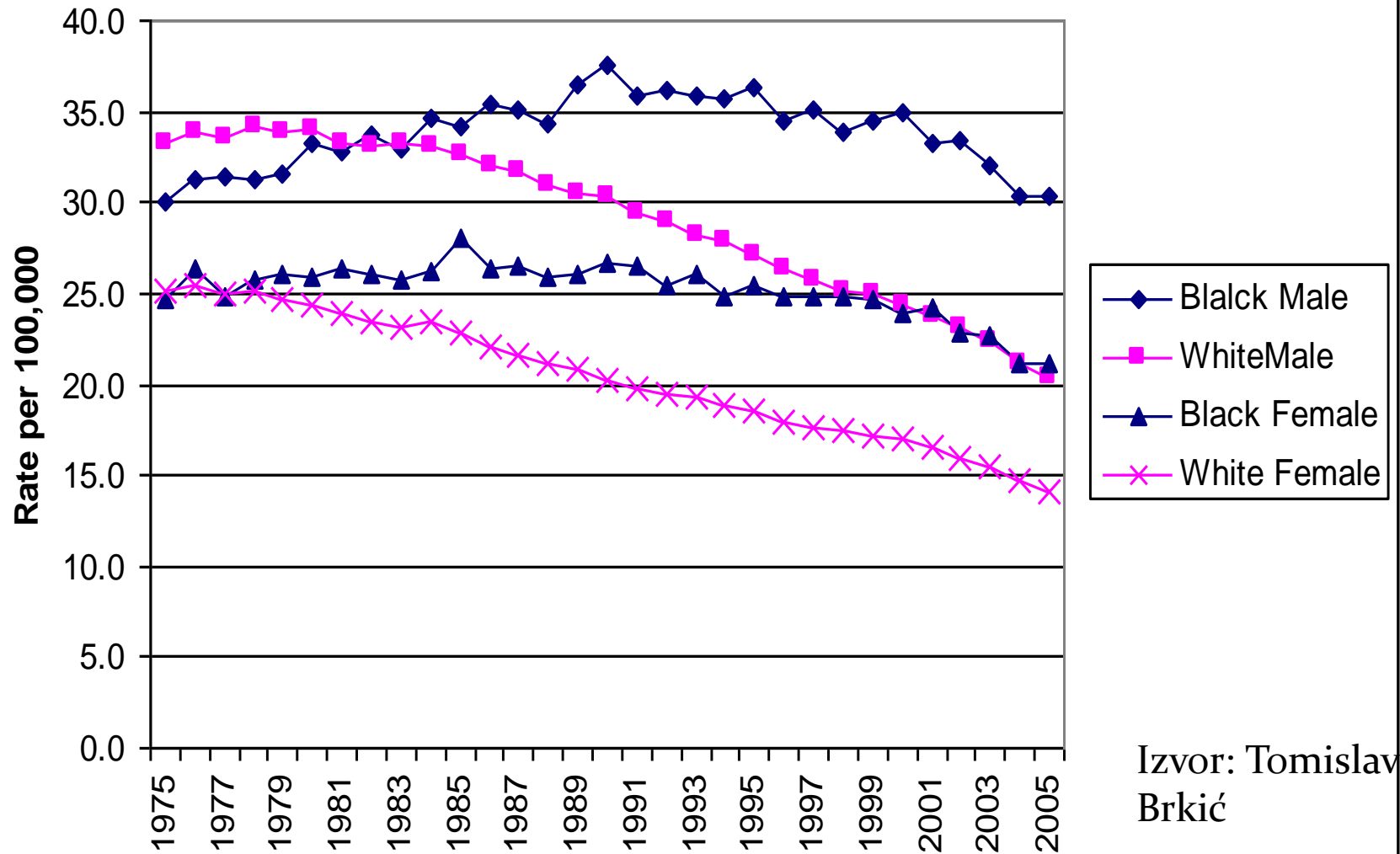
Istarska županija

- Godišnje - rak debelog i završnog crijeva (C18-C20)
- oboli 160 (98,2 m, 61,8 ž) (prosjeak 2008-2012.) ,
- umre 99,6 (61,4 m, 38,2 ž) (prosjeak 2009.-2013.)
- u muškaraca – 18,5% oboljelih i 16,4% umrlih od raka - drugo najčešće sijelo raka (iza raka pluća)
- u žena - 12,6% oboljelih i 13,6% umrlih od raka - drugo najčešće sijelo (iza raka dojke)
- ukupno oba spola **KRK je najčešće sijelo raka (2. pluća, 3. dojka)**

Stope incidencije i mortaliteta od KRK-a u Istarskoj županiji 2004.-2013.g.

U.S. Colorectal Cancer Mortality 1975-2005

Izvor: Tomislav
Brkić

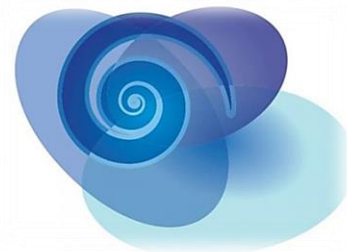
Stope incidencije i mortaliteta rastu u većini razvijenih zemalja

- U SAD-u i Kanadi padaju zbog:
 - promjene u prehrani i stilu življenja,
 - široke primjene mjera za rano otkrivanje uz odstranjenje premalignih lezija
 - SAD - 65% populacije (50-75 g.) obavilo preporučeni probir na KRK u 2010.g.: kolonoskopija (unutar 10 godina) najčešće korišten test (61.7%), FOBT (10.4%) – Izvor: MMWR (November 8, 2013 / 62(44);881-888)
 - te poboljšanja načina liječenja i rehabilitacije

NACIONALNI PROGRAM RANOG OTKRIVANJA RAKA DEBELOG CRIJEVA

- početak - siječanj 2008.
- Program koordinira Zavod za javno zdravstvo Istarske županije
- **Cilj:** otkriti rak u ranijem stadiju ili predstadiju bolesti tj.u fazi adenomatoznog polipa i ukloniti otkrivene polipe, te tako poboljšati mogućnost izlječenja, kvalitetu života i preživljavanje oboljelih, a ujedno smanjiti troškove skupog liječenja uznapredovalog karcinoma
- **ciljna skupina:**
 - ✓ muškarci i žene u dobi od 50-74 g. prosječnog rizika (zdrava populacija)
 - IŽ 68.000 (popis 2011.g.)
- **interval probira: svake 2 godine**

NACIONALNI PROGRAM RANOG OTKRIVANJA RAKA DEBELOG CRIJEVA

test za probir

- ✓ Gvajakov test na nevidljivu krv u stolici

nađena krv

- ✓ kolonoskopija (do ileocekalnog ušća) s istovremenom endoskopskom terapijom (ako je potrebna i moguća – odstranjivanje polipa-polipektomija)

Kartončići za slanje uzoraka stolice

Osobe s
pozitivnim
nalazom

- Poziv na kolonoskopiju - telefon i pismo
- Dostavlja se pismo poziva, kupovnice za kolonoskopiju i sredstvo za čišćenje, informirani pristanak

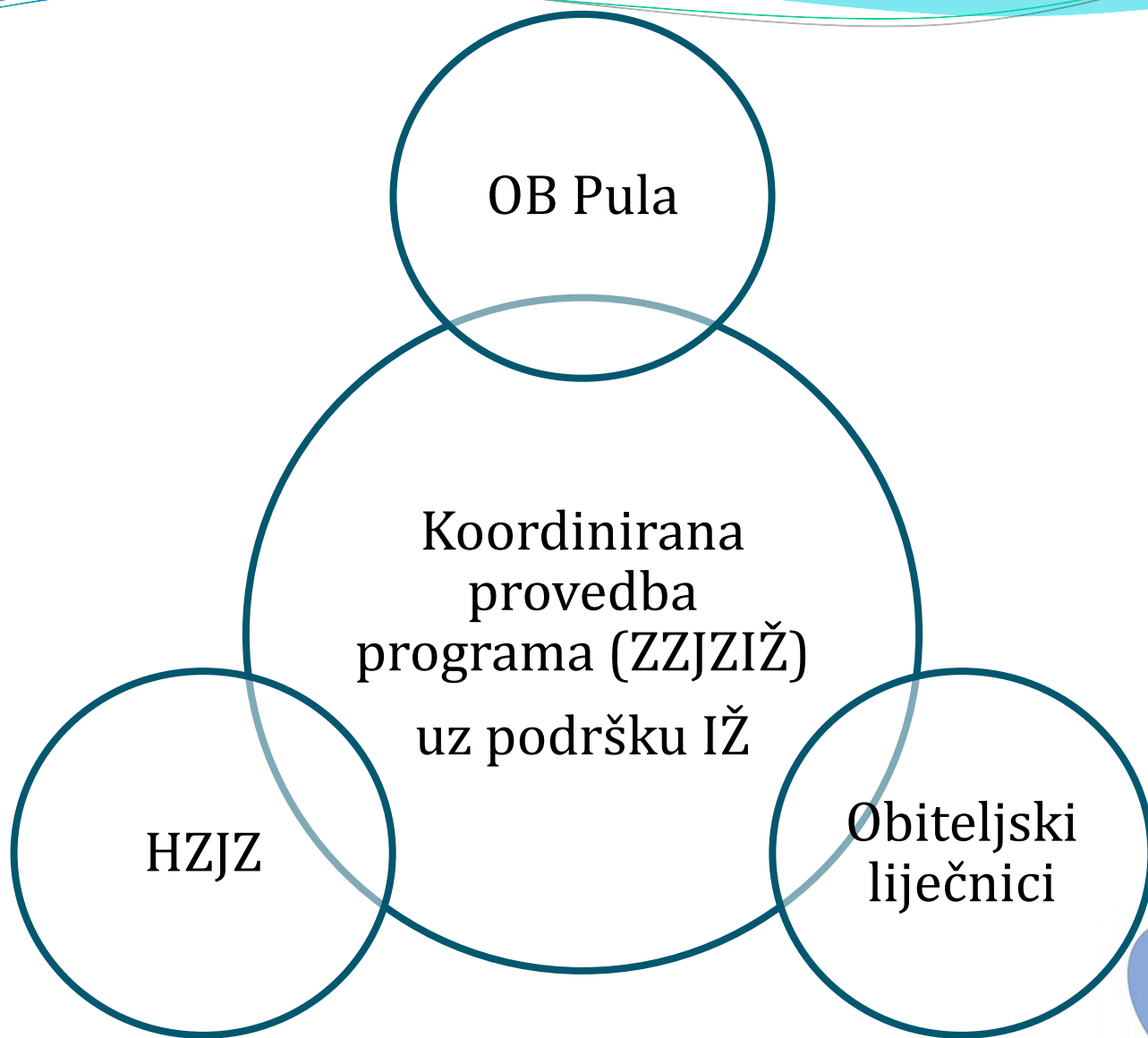
Dogovori s
obiteljskim
liječnicima

- Bolesti i lijekovi koje uzima
- Potreba vađenja krvi (koagulogram)
- Prestanak ili promjena oblika (davanja) antikoagulantne terapije
- Za osobe na terapiji inzulinom dogovor za hospitalizaciju

Kolonoskopija

- Dogovoren termin
- Evidentirani pronađeni patološki nalazi

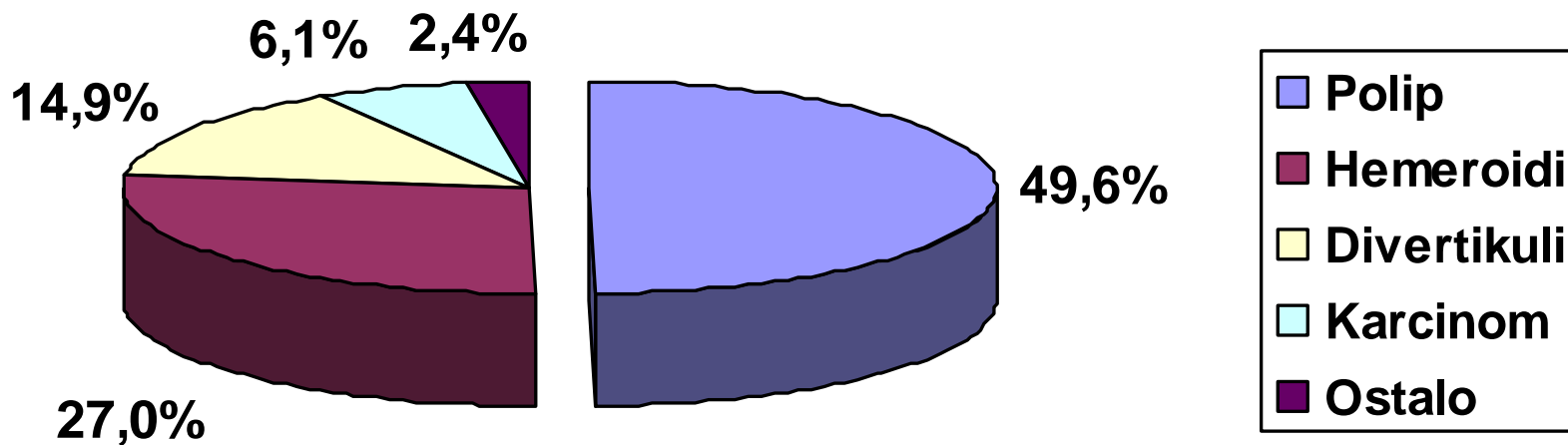
Provedba u Istarskoj županiji :

- **1. ciklus** (01.2008.-09.2013.) na testiranje ZZJZIŽ pozvao rođene 1933.-1957.g. (70.545 osoba)
- ZZJZIŽ testirao oko 15.000 osoba - odaziv 20,2%;
- Pozitivan test- 6,5% (919) testiranih
- Termin za kolonoskopiju u OB Pula ponuđen je svim osobama s pozitivnim nalazom, od čega se kolonoskopiji odazvalo i obavilo je 81,1% (745) osoba
- Kod 83,6% (623) kolonoskopiranih osoba nađen je patološki nalaz (50% polipi, 6-7% rak)

- **2.ciklus** (10.2013.-...) - rođeni 1939.-1963. (74.308)- razlike u provedbi programa (test se šalje na zahtjev)- odaziv - manji (oko 15%)
- **pozvani - rođeni 1939.-1950.g. i 1958.-1963.g.**
- do kraja 2014.g. testirano oko 7.500
- u 2015. g. -pozive dobivaju rođeni 1951.-1957.g.

Patološki nalazi utvrđeni kolonoskopijom – 1. ciklus

Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva

Poštovana/i,

Ministarstvo zdravlja provodi Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva tijekom kojeg se svim stanovnicima u dobi od 50. do navršene 74. godine omogućava pregled (testiranje) stolice na tragove krvi koji se ne mogu vidjeti golim okom (skriveno krvarenje). Troškove pregleda snosit će Ministarstvo zdravlja i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje.

Rak debelog crijeva na drugom je mjestu po broju novooboljelih i drugi je uzrok smrtnosti od raka u Republici Hrvatskoj.

Rak debelog crijeva može se otkriti rano testiranjem prisutnosti krvi u stolici. Ovo testiranje je jednostavna metoda kojom se mogu otkriti i najmanji tragovi krvi u stolici, što je često prvi znak raka, polipa ili nekih drugih bolesti debelog crijeva.

Molimo Vas pročitajte priloženu brošuru te, ukoliko želite obaviti testiranje skriveno krvi u stolici, potpisani informirani pristanak (na poleđini) pošaljite besplatno u priloženoj kuverti u Zavod za javno zdravstvo Istarske županije, poštom. Test s uputom bit će Vam poslan na kućnu adresu.

Testiranje stolice na skriveno krvarenje je dobrovoljno i koristi Vama. Stoga Vas pozivamo da se uključite u Program i na taj način pridonese svom zdravlju.

Ako:

- ste obavili testiranje nevidljive krvi u stolici u posljednjih 12 mjeseci,
- se liječite ili ste se liječili od tumora debelog crijeva ili ste već u obradi zbog bolesti crijeva,
- se ne želite testirati,
- postoje nejasnoće u vezi s testom ili trebate dodatnu informaciju

Javite se na besplatan telefonski broj: 0800 202 000

S poštovanjem,
Ministarstvo zdravlja

PRISTANAK ZA PREGLED (TESTIRANJE) STOLICE NA SKRIVENO KRVARENJE

Pristajem na pregled (testiranje) na skriveno krvarenje u stolici u okviru Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva.

**ŽELITE SE
TESTIRATI**

Potpis

U slučaju nemogućnosti sudjelovanja u programu, molimo ZAOKRUŽITE i ispunite razlog:

1. već se liječim od raka debelog crijeva,
2. odlazim na redovite kontrole gastroenterologa i/ili kolonoskopije zbog druge bolesti crijeva, upisati datum i uzrok _____
3. za sada ne želim testiranje,
4. testiran/a sam u zadnjih godinu dana,
5. obavila/obavio sam kolonoskopiju unatrag 2 godine,
6. Neki drugi razlog: _____

**NISTE U
MOGUĆNOSTI
SUDJELOVATI/
TESTIRATI SE**

**Navesti
razlog!**

Na Nacionalnom preventivnom programu za rak debelog crijeva u Zavodu za javno zdravstvo Istarske županije rade dr. Olga Dabović-Rac i sestra Nevenka Pavlić

Nacionalni program - dodatne informacije

**Besplatni telefon ZZJZIŽ
0800-202-000 (pon-pet 7-15 sati)**

javno.zdravstvo2@zzjziz.hr

www.zzjziz.hr

Zašto više ljudi ne pristupa probiru?

Najčešći razlozi **odbijanja testiranja** na okultno krvarenje

- Strah od daljnjih pretraga i kirurgije
- Nema simptoma
- Gađenje prema skupljanju uzoraka stolice

Ali:

- Najznačajniji prediktor da li će osoba pristupiti probiru = **edukacija i ohrabrenje od liječnika primarne zdravstvene zaštite**

Izvor: Tomislav Brkić

Hynam et al. J Epidemiol Comm Health 1995;49:84

Mandelson et al. Am J Prevent Med 2000;19:149

TQM tim OB Pula

- Formiran i educiran - ŠNZ Zgb prosinac 2009.g.
- Sastav tima: OB Pula - Ivica Fedel, Jadranka Cetina Žgrablić, Vlasta Hautz Derossi, sestra Merima Salešević; ZJZIŽ - Olga Dabović- Rac
- Postavljen cilj: skratiti prosječno vrijeme od pozitivnog testa do kolonoskopije s 83 na 42 dana
- Uvedena svakodnevno 2 termina za kolonoskopije u NP, uključeno više kolonoskopičara (gastroenterologa) u NP
- 2012.g. od testiranja do kolonoskopije 16,3 dana (MZ preporuka max 42 dana - 6 tjedana)
- Multidisciplinarni stručni tim (onkolog, kirurg, radiolog, patolog) u OB Pula od 2010.g. - sastanci svakog utorka
- Izrađene smjernice za dijagnosticiranje, liječenje i praćenje bolesnika s rakom debelog crijeva (OB Pula)

Novi prioriteti do 2016.

u 2012. - **novi ciklus utvrđivanja javnozdravstvenih i socijalnih prioriteta:**

Mentalno zdravlje djece i mladih

Obitelj

Rane intervencije

Starije osobe

Zrak

KVB

Osobe s invaliditetom

Kolorektalni karcinom (KRK)

Palijativa

Više informacija na <http://zdrava-sana.istra-istria.hr/>

Definicija problema KRK-a u Istarskoj županiji

- Iako dobiju osobni poziv za sudjelovanje, 81% pozvanih osoba u dobi 50-74 g. u Istarskoj županiji ne odazove se na preventivni pregled za rano otkrivanje KRK-a, što ima za posljedicu kasno otkrivanje raka te manji uspjeh u liječenju, lošiju kvalitetu života i veću smrtnost od KRK-a

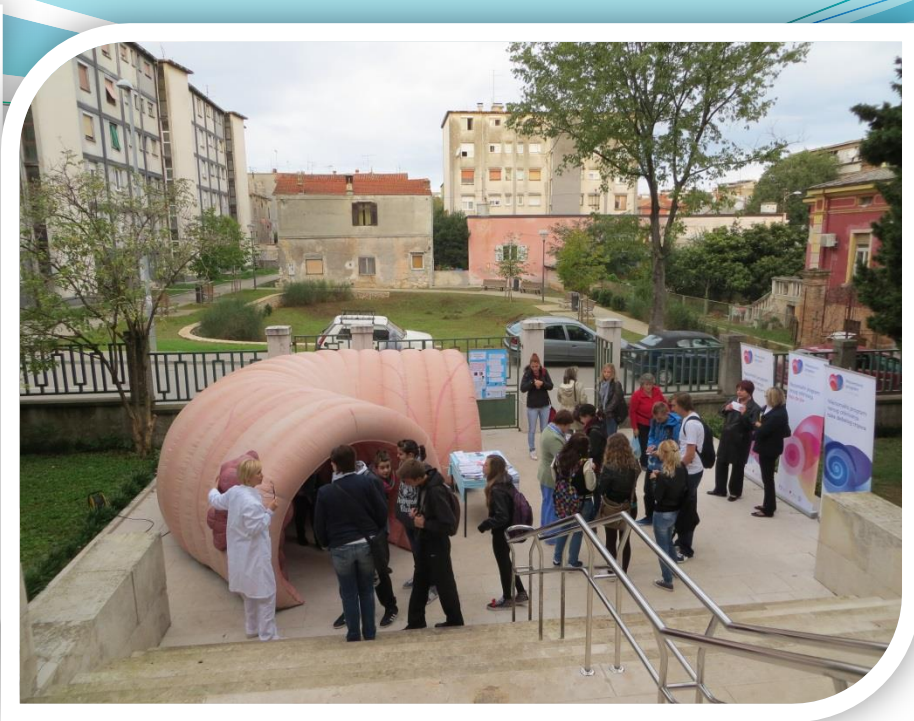

2013.-2016.

Cilj:

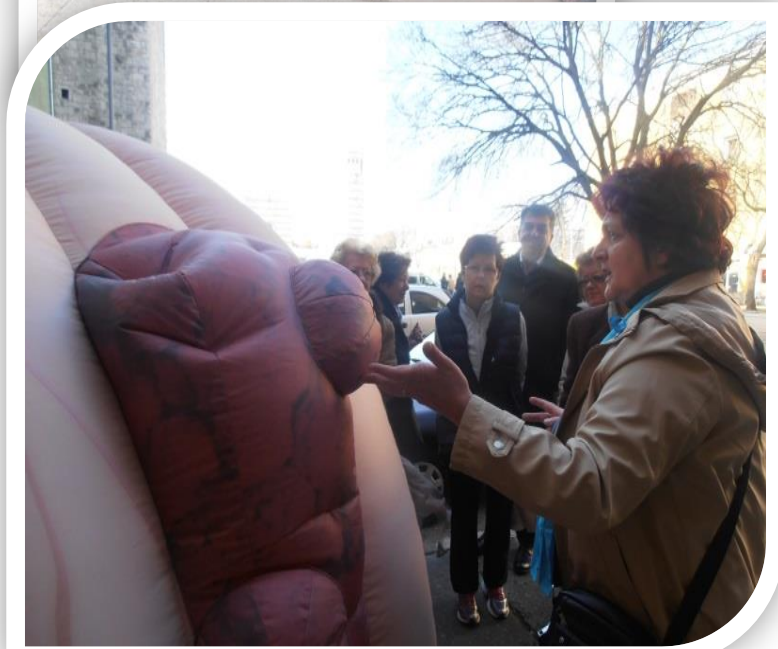
- povećati odaziv pozvanih osoba u dobi 50-74 g. u Istarskoj županiji na preventivni pregled za rano otkrivanje KRK-a s 19% na 35% do 2016.g. (prema EU smjernicama zadovoljavajući odaziv je 45%, a željeni 65%)
- **Strateške odrednice:**
- edukacija i osvješćivanje populacije o ranom otkrivanju KRK-a uz naglašavanje individualne odgovornosti za zdravlje (odaziv na preventivni program) (istraživanje u IŽ – 81% zna malo ili ništa o programu)
- jačanje uloge LOM-a i patronaže u poticanju osoba na odaziv
- stvaranje preduvjeta u OB Pula (prostor, kadrovi, oprema) za prihvatanje većeg broja osoba na kolonoskopiju (sukladno povećanju odaziva)
- podrška oboljelima i njihovim obiteljima - rad na rehabilitaciji i okupljanju oboljelih putem udruga

SMJERNICA 1: edukacija i osvještavanje populacije o ranom otkrivanju KRK-a uz naglašavanje individualne odgovornosti za zdravlje (odaziv na preventivni program)

- 2013.g. pokrenuli (jedini u RH) **obilježavanje ožujka - europskog mjeseca svjesnosti o kolorektalnom raku** (diljem Europe obilježava se od 2008.g.) – organizatori ZZJZIŽ, Liga protiv raka Pula, IŽ i Grad Pula te Medicinska škola Pula – štand na pulskoj tržnici -plavi šalovi, edukativni i promotivni materijale, materijali za testiranje krvi u stolici i plave vrpce (međunarodni simbol borbe protiv raka debelog crijeva)
- U 2014. obilježavanje u 3 grada (Pula, Poreč i Labin) uz gostovanje modela debelog crijeva
- 2015.g. na razne načine (dijeljeni plavi cvjetovi i plava srca s porukom izrađeni od papira, plavi baloni, organizirane edukacije za građane, uključeni učenici osnovnih i srednjih škola) u Puli, Poreču, Labinu, Buzetu, Novigradu, Pazinu i Rovinju

SMJERNICA 1: edukacija i osvještavanje populacije o ranom otkrivanju KRK-a uz naglašavanje individualne odgovornosti za zdravlje (odaziv na preventivni program)

- **listopad mjesec u kojem se obilježava Dan osoba sa stomom** - 2013.godine po prvi put u IŽ izložen veliki napuhani **model debelog crijeva** – ZZJZIŽ i Liga protiv raka Pula, te bolnica i dom zdravlja - promocija tijekom 3 dana: na pulskoj tržnici, u sklopu Obrtničkog sajma i u dvorištu ZZJZIŽ - edukativni materijali, materijali za testiranje krvi u stolici, predavanja za učenike i nastavnike Medicinske škole Pula
- Izrađen letak – Liga protiv raka Pula i učenici Medicinske škole
- 2014.g. postavljen prigodni štand uz podijelu edukativnih i materijala za testiranje te plavih vrpca
- 2014.g. **Dan plavih perunika (irisa)** - posljednja subota u svibnju - na pulskoj tržnici, organizatori Liga protiv raka Pula - Stoma klub, ZZJZ IŽ i Medicinska škola Pula - dijeljeni cvjetovi irisa raznih boja u origami tehnici - izradili volonteri Lige

SMJERNICA 1: edukacija i osvještavanje populacije o ranom otkrivanju KRK-a uz naglašavanje individualne odgovornosti za zdravlje (odaziv na preventivni program)

- **2013.g.** Hrvatski liječnički zbor - istarska podružnica u sklopu **projekta Edukacijom do zdravlja** 6 edukativnih predavanja za građanstvo po cijeloj Istri – predavač abdominalni kirurg Opće bolnice Pula dr. Ivica Fedel
- **2014.g. - studeni mjesec borbe protiv raka** - Liga protiv raka Pula organizirala predavanja u Gradskoj knjižnici Pula - predavači abdominalni kirurg iz OB Pula, epidemiologinja iz ZZJZIŽ i psihologinja, predsjednica Lige
- **2014.g.** epidemiologinje ZZJZIŽ u suradnji s Društvom Crvenog križa IŽ - **edukacija edukatora** gradskih društava **Crvenog križa** - edukativni paket: prezentaciju za građanstvo (pripremio ZZJZIŽ) u 2015.g. osvježena novim podacima i više vrsta letaka (ustupili ZZJZIŽ i Liga) - edukatori obavili 37 predavanja
- **gostovanja na lokalnim radio i TV postajama**

Edukacija edukatora (liječnika i medicinskih sestara) Crvenog križa- Pula, 1.ožujak 2014.

SMJERNICA 2: jačanje uloge obiteljskih liječnika i patronaže u poticanju osoba na odaziv

- studeni 2013.g. ZZJZIŽ provedena edukacija edukatora - 5 epidemiologa - edukatori početkom 2014.g. u dogovoru s Istarskim domovima zdravlja proveli 9 stručnih predavanja za zdravstvene radnike po ispostavama IDZ kako bi ih potaknuli da se jače uključe u motiviranje vlastitih pacijenata na uključivanje u program ranog otkrivanja - predavanje bodovano prema pravilniku Hrvatske liječničke komore

Edukacija zdravstvenih radnika krajem veljače i tijekom ožujka 2014.

SMJERNICA 3: stvaranje preduvjeta u OB Pula (prostor, kadrovi, oprema) za prihvatanje većeg broja osoba na kolonoskopiju (sukladno planiranom povećanju odaziva)

- 2013.g. nabavljen kolonoskop s endoskopskim stupom - sada funkcioniraju 2 kolonoskopa, a treći stariji od 10 g. više nije u funkciji - nedostaje još endoskopskih aparata
- liječnika endoskopičara (5) i medicinskih sestara endoskopičarki (3) ima dovoljno
- proširenje i uređenje prostora endoskopske ambulante - u 2014.g. osigurana sredstva za radove, početkom 2015.g. radovi dovršeni - u novim uvjetima učinjena prva kolonoskopija pod općom anestezijom

SMJERNICA 4: podrška oboljelima i njihovim obiteljima

- **Stoma klub Lige protiv raka Pula** okuplja osobe oboljele od raka debelog crijeva kojima je ugrađena stoma (kolostoma tj. mjesto gdje je debelo crijevo izvedeno na površinu trbušne šupljine) iz cijele Istarske županije, pružaju psihološku emocionalnu i praktičnu podršku i pomoć kako bi im pomogli da lakše prebrode nastalu situaciju, pomažu članovima obitelji oboljelih kroz edukaciju i savjetovanje, telefonskim kontaktima i savjetovanjem, posjećuju novooperirane bolesnike, dijele informativne letke i brošurice, idu u kućne posjete nakon otpusta bolesnika iz bolnice, daju detaljne informacije o stoma pomagalima, ustupaju više vrsta pomagala kako bi oboljeli u kućnim uvjetima mogli odrediti koja vrsta im najbolje odgovara, daju informacije o prehrani – 1x tj. posjećuju novooboljele na abdominalnoj kirurgiji radi upoznavanja s radom Kluba uz podjelu informativnih letaka – 1x tj. Savjetovalište

SMJERNICA 4: podrška oboljelima i njihovim obiteljima

- Projekt **Psihološko savjetovalište za oboljele od kolorektalnog karcinoma Lige protiv raka Pula** - financira Ministarstvo zdravlja - psihosocijalna pomoć pacijentima oboljelima od kolorektalnog karcinoma koji se liječe u Općoj bolnici Pula i njihovim obiteljima u okvirima unaprijeđenog sustava podrške
- provedene rehabilitacije i terapijske intervencije: individualna psihološka podrška, psihoterapija i grupna terapija
- inicijalni susret uključivao prikupljanje osnovnih podataka, skrining psiholoških smetnji pomoću validiranog instrumenta te prema potrebi: psihoedukaciju, jednokratno savjetovanje, motivacijski razgovor ili usmjeravanje prema ekstenzivnijim oblicima pomoći planiranim ovim projektom
- pripremljena edukativna brošura (o bolesti, sprečavanju i ranom otkrivanju te psihološkoj pomoći)